

Φρειδερίκος και Ιωάννης Αστrolάβος

ΕΛΕΝΗ ΛΑΔΙΑ. Φρειδερίκος και Ιωάννης Αστrolάβος. Αθήνα, Ευθύνη 55, 1991. Σελ. 96.

Μελέτη

Το πρόβλημα της απόλυτης πίστης και της απόλυτης ελευθερίας του νου, αποτελεί μόνιμη έγνοια για τη συγγραφέα Ελένη Λαδιά · και η προσπάθειά της να δώσει μια ουσιαστική και λογική απάντηση ένα ατέλειωτο οδοιπορικό στο χώρο των ιδεών.

Ο «Χι ο Λεοντόμορφος», (Εστία, 1986) δεν είναι παρά «μια μακρινή πορεία στο χώρο των ιδεών» (152) που συνεχίζει ολομόναχη, οιστηγλατούμενη από μια περιέργη μανία να εισδύσει στο μυστήριο του Όντος ή του μη Όντος.

Οι φιλοσοφικές της αναζητήσεις και οι υπαρξιακοί της προβληματισμοί, συνεχίζονται στη «Ωρογραφία», (Καστανιώτης, 1990) αλλά σε διαφορετικό επίπεδο. Εδώ κυρίαρχο στοιχείο είναι ο Χρόνος, η γεωμέτρηση, άρα η οριοθέτηση του Χρόνου. Τι είναι χρόνος, έχει διαστάσεις ή μήπως είναι μονοδιάστατος; (ετεροπροσωπία). Γενικότερα την απασχολεί η οριοθέτηση του χρόνου και της άγνοιας μεσ' από καθημερινά συμβάντα και πράξεις σε συνδυασμό με τις ονειρικές καταστάσεις, όπου τα όρια μεταξύ του πραγματικού και του μη πραγματικού είναι δυσδιάκριτα, όπως και μεταξύ του Όντος και του μη Όντος. Λοιπόν, το ερώτημα παραμένει: είναι δυνατή η σχηματοποίηση, η ακινητοποίηση του χρόνου, άρα των σκέψεων και των πράξεων;

Η συγγραφέας απάντα καταφατικά: με την τέχνη. Όσο ο άνθρωπος ψάχνει, τόσο πιο πολύ διαπιστώνει την άγνοιά του, τόσο πιο τραγική γίνεται η ύπαρξή του. Η αλήθεια ποτέ δεν κατακτιέται, η πηγή της παραμένει άγνωστη. Γι' αυτό και ο αγώνας για την κατάκτησή της είναι ατελείωτος.

Ωστόσο η θρησκεία απαντά δια στόματος του απόστολου Παύλου: «άρτι γινώσκω εκ μέρους, τότε δε επιγνώσομαι καθώς και επεγνώσθην, Νυνί δε μένει πίστις, ελπίς, αγάπη» (Κορ. Α, 13, 12-13).

Ένα άλλο πρόβλημα που την απασχολεί στο ίδιο βιβλίο είναι: τι είναι καλό και τι κακό. Αντικειμενικά, αποφαίνεται, δεν υπάρχει κακό. Ακόμα κι ο διάβολος ψάχνει για τη «φωτεινή πλευρά του φεγγαριού» (247), προσπαθεί να εξαγνιστεί.

Γενικά στην Ωρογραφία η σ. προσπαθεί να δώσει απαντήσεις σε θεμελιώδη υπαρξιακά προβλήματα μεσ' από την καθημερινή πραγματικότητα απλών ανθρώπων. Αρθρώνει θεωρίες και μέσω των ηρώων της καταλήγει πως, σε σχέση με το οντολογικό, το ηθικό, το υπαρξιακό πρόβλημα, καθένας, συνειδητά ή ασυνείδητα σηκώνει στους ώμους του το βάρος της ανθρωπότητας. Οι φιλοσοφίες και οι υψηλές θεωρίες δεν σώζουν τον άνθρωπο. Όλα είναι σχετικά και ανατρέψιμα κάθε στιγμή από τα ίδια τα πράγματα και τα γεγονότα της καθημερινότητας. Το μόνο σταθερό είναι η πίστη στις ηθικές αξίες. Και θεμέλιος λίθος της κοινωνικής συνύπαρξης είναι

μόνο η ομόνοια. Ο Θεός δεν μπορεί, κατά τη συγγραφέα, να είναι παρά μόνον πανάγαθος.

Αποτέλεσμα του αγώνα της είναι το συμπέρασμα: η πλήρης γνώση είναι άπιαστη. Ο άνθρωπος παραμένει δέσμιος της σκέψης του, αιώνιος αναζητητής της αλήθειας, ένα έκθαμβο, εκστατικό τραγικό νήπιο μπροστά στο μυστήριο του κόσμου, του Θεού και της ζωής, μέσα στην άγνοια που τον περιβάλλει.

Θεώρησα αναγκαία την αναδρομή στα προηγούμενα δύο βιβλία της κ. Λαδιά, χρησιμοποιώντας την ως πρόσβαση στο πιο πρόσφατο «Φρειδερίκος και Ιωάννης», όπου ο αγώνας και η έρευνα της σ. εστιάζεται μεταξύ της απόλυτης πίστης και της απόλυτης ελευθερίας, όπως εκφράζονται οι δυοπίστες από τις δυο προσωπικότητες που αποτελούν και τον τίτλο του βιβλίου: Ο Φρειδερίκος Νίτσε και ο Ιωάννης Κλίμακος.

Η Ε.Λ., έχει ιδιαίτερη προτίμηση στο φιλοσοφικό μυθιστόρημα, που τη βοηθάει να διατυπώσει τα φιλοσοφικά της ερωτήματα, να κάμει τα αγωνιώδη και επίμοχθα οδοιπορικά της στο χώρο των ιδεών με όργανα καθημερινούς ή μη ανθρώπους – όπως εδώ – , που χρησιμοποιείται για τις ανάγκες του έργου της και δεν την ενδιαφέρει η παραπέρα μοίρα τους. Για τον «Χι» δεν γνιιάζεται, τον αφήνει στο έλεος του καθενός μας, «σε κάποιον άλλο».

Στο «Φρειδερίκος και Ιωάννης» ξεκινάει το οδοιπορικό της με το φιλόσοφο, διαλεγόμενη μαζί του. Διερευνά το πεδίο της γνώσης μεσ' από τα κείμενά του, πέρασε από στενά περάσματα με οδηγό το νου (λογική), περιφρονώντας την καρδιά (συναίσθημα) (19), κατέληξε στο συμπέρασμά της η αντίφαση είναι η άλλη όψη του νομίσματος. Ο Φρειδερίκος της είναι οραματιστής, εκφραστής της θεωρίας της αιώνιας επιστροφής, της κυκλικής κίνησης, του πρωταρχικού νόμου, που αναιρεί την ύπαρξη Θεού – δημιουργού · και την παντοδυναμία του ανθρώπου θεωρεί ως τη μόνη δυνατή πραγματικότητα (46).

Ακολουθώντας τον έφτασε στα δυσθεώρητα ύψη της μεγαλοφυούς διάνοιας του φιλοσόφου, στην απόλυτη διαύγεια του φωτός της γνώσης για ν' αναπνεύσει, να «χαρεί» και να «χορέψει μέσα στο δυνατό αέρα, πλημμυρισμένη από ψυχική ευφορία» (55), ζηλευτό απόκτημα και μοναδική εμπειρία, «θήραμα κάλλιστον τω βίω», για να θυμηθούμε τον Αριστοτέλη. Αυτή, όμως, η κατάκτηση κατέστη δυνατή μόνο κατ' όναρ (52).

Από τα ύψη της απόλυτης γνώσης – ελευθερίας όπου είχε φτάσει, ακολουθώντας το φίλοσοφό της, που αγαπούσε την Ελλάδα (52), ξαναγυρίζει στα χαμηλά, αφήνοντας τη λογική να καλπάζει στους αιώνες της αναζήτησης, της γνώσης και της αμφιβολίας. Και παίρνει το κατόπι τον Ιωάννη της κλίμακος και επιστρέφει στα «πάθη» του κόσμου.

Μελετώντας, ζώντας στο πνεύμα και στη σκέψη του ενός (του φιλοσόφου – αρνητή του Θεού και ζηλωτή του σώματος και της δύναμης του ανθρώπινου στοιχείου: νου, λογικής, σκέψης) και του άλλου (του ασκητή Ιωάννη της κλίμακος, που περιφρονεί το σώμα), τους βρίσκει τόσο τέλεια αντίθετους σαν να ανήκουν στον

ίδιο πυρήνα, όμοια πέρατα με τόσο διαφορετικές πορείες (81). Σύμφωνα με τη σ. και οι δύο, καθένας από τη σκοπιά του, προτείνουν: Επί τα όρη, δείχνουν τις κορφές που προορίζονται μόνο για τους λίγους και τους εκλεκτούς, εκεί που το τέρμα είναι η χαρούμενη γνώση (φιλοσόφου) ή το χαροποιόν πένθος (του ασκητή).

Για το φιλόσοφο, οι κορφές κατακτώνται με τη βοήθεια του σώματος (φιλαυτία, ενδυνάμωση του εγώ, αλαζονεία ή έπαρση). Για τον ασκητή, με πόλεμο, μέχρι καταργήσεως, εναντίον της σάρκας (αφυδάτωση του εγώ, τέλεια υπακοή).

Εκφρασμένο διαφορετικά το ίδιο πρόβλημα με τις δύο εκ διαμέτρου αντίθετες φυσιογνωμίες αποτελεί τις δύο όψεις του αυτού νομίσματος: τη γνώση, το θεό: την αλήθεια. Μέσω αυτών των δύο προσωπικοτήτων η Ε.Λ. αποκαλύπτεται τόσο ως προς τους φιλοσοφικούς της προβληματισμούς και ανησυχίες, όσο και ως προς τις σχέσεις της με τη φιλοσοφία και την εκκλησιαστική γραμματεία, τις θέσεις και αντιθέσεις της, τις αμφιβολίες της, τη στάση ζωής γενικότερα, όσο και ως προς τις γνώσεις και τις φιλοσοφικές αφετηρίες της. Ακόμα τις συνθετικές της ικανότητες, την ευχέρεια μετάβασης από περιοχή γνώσης στην άλλη, την άνεση να συμβιβάζει τις αντίθετες απόψεις – δια της φιλότητος... τα πάντα γίγνεται. Ακόμα εδώ αποδεικνύεται και η ευρυμάθειά της.

Ο Φρειδερίκος και ο Ιωάννης της είναι ομοιογενές, ισόρροπο κείμενο, άρτιο φιλοσοφικό αφήγημα. Τις δύο δε προσωπικότητες τόσο πολύ τις έχει ζήσει, τόσο στενά τους έχει συναναστραφεί, έχει βιώσει μαζί τους το χρόνο τους, ώστε τους θεωρεί δικούς της, προσφιλή της πρόσωπα ζωντανά. Διαλέγεται μαζί τους, τους μιλάει σαν να τους έχει απέναντί της, έχει οικειωθεί με τον τρόπο ζωής τους και με το πνεύμα τους, τους ακολουθεί και παρακολουθεί τις εκφάνσεις τους πνεύματος του καθενός: του φιλοσόφου τις δαιδαλώδεις φωτοσκιάσεις · του ασκητή: την ακηδία και την υπακοή.

Ελένη Χωρεάνθη